

Painetut tekstit ja verkkotekstit – yhtäläisyyksiä ja eroja

Kriittisen lukutaidon viitekehys tarjoaa eväitä kaikenlaisten tekstien, myös verkkotekstien, tarkasteluun. Eri medioissa on kuitenkin omia erityispiirteitä ja vaatimuksia tekstien tulkinnalle. Tähän taulukkoon on koottu painettujen ja verkkotekstien keskeisiä piirteitä ja eroja.

	Painettu teksti	Verkkoteksti
Tiedonhaku	Kirjan tai lehden ostaminen tai lainaaminen; alussa olevan sisällysluettelon tai lopussa olevan sanaluettelon käyttö sisällön etsinnässä; väliotsikoiden silmäily.	Hakukoneen käyttäminen; hakusanojen käytön tuntemus; haku-toiminnon käyttäminen sekä väliotsikoiden silmäily verkkosivun tai sivuston sisällä. Sivuston sisällysluettelo saattaa näkyä sivupalkissa. Teksti voidaan joutua lataamaan pelkän tiedostonimen perusteella ennen sen näkemistä. Tiedonhaussa voidaan käyttää erilaisia verkkoyhteisöjä, jolloin tieto perustuu yksilöiden (kokemus)tietoon.
Tekstin rakenne	Yleensä sivu sivulta etenevä; tekstiin rakennettu selkeä etenemispolku.	Hyperteksti eli teksti sisältää linkkejä toisille sivuille. Lukija rakentaa oman etenemispolkunsa. Teksti voi koostua eri osateksteistä tai esiintyä erilaisessa kontekstissa, mitä kirjoittaja on alun perin tarkoittanut. Lukijan on pidettävä mielessä lukemisen tavoite, ettei hän eksy tietotulvaan.
Tekstilaji	Yleensä yksi valittu tekstilaji.	Tekstilaji voi vaihtua siirryttäessä linkin kautta.
Modaalisuus	Kirjoitettu teksti, kuviot, merkit ja kuvat.	Kirjoitettu teksti, kuviot, merkit, kuvat, äänet, videot ja näiden yhdistelmät – monimediainen eli vaatii laajaa medialukutaitoa.
Julkaisija ja kirjoittaja	Julkaisijatiedot helposti löydettävissä ja yleensä tekstit käyneet läpi julkaisijan ennakkotarkistuksen. Kirjoittajan tiedot merkitty näkyviin. Taiteilijanimellä kirjoittavien henkilöllisyys tiedetään yleensä.	Kuka tahansa voi julkaista mitä tahansa ilman ennakkotarkistusta. Kirjoittajan tiedot voivat olla näkyvissä, mutta kirjoittaja voi myös olla nimimerkin takana anonyymisti. Anonyymius vaikuttaa usein tekstin luotettavuuteen ja sävyyn.

	Painettu teksti	Verkkoteksti
Julkaisun ajankohta	Helposti nähtävissä.	Usein vaikea tietää, milloin teksti on julkaistu ja onko sitä päivitetty.
Vuorovaikutteisuus	Kirjoittajalta lukijalle, hyvin harvoin esimerkiksi palautetta kirjoittajalle.	Kirjoittajalta lukijalle mutta monia tapoja reagoida kirjoittajan tekstiin, antaa palautetta, täydentää kirjoitusta sekä viedä keskustelua eteenpäin laajemman lukijakunnan kanssa.
Pysyvyys	Teksti pysyy samanlaisena.	Tekstiä voidaan muuttaa milloin vain ilman, että tämä osoitetaan lukijalle. Teksti voidaan myös poistaa tai siirtää toiseen paikkaan.
Väline ja tekstin asettelu	Teksti luetaan paperilta, jolloin julkaisun sivukoko ja tekstin asettelu on vakio.	Teksti luetaan tietokoneelta, tabletilta tai älypuhelimesta, jolloin asettelu ja samaan aikaan näkyvä teksti voi muuttua sen mukaan, minkä kokoinen näyttö on.
Aiemman tiedon aktivointi	Lukija muistelee ja pohtii, mitä tietää aiheesta aiemmin oppimansa – lukemansa tai kokemansa – perusteella.	Samankaltaiset strategiat kuin painetussa.
Lukuprosessin eteneminen	Useimmiten sanasta sanaan, rivi riviltä.	Silmäillen ja skannaten, usein F-kirjaimen muotoa noudattaen ks. englanninkielinen artikkeli aiheesta Nielsen & Norman Groupin sivuilta.
Keskeisten ajatusten määrittäminen	Lukija tulkitsee ja analysoi tekstiä, etsii siitä tärkeimmät sisällöt ja luo näin kokonaiskuvan tekstistä.	Samankaltaiset strategiat kuin painetussa.
Johtopäätösten tekeminen	Lukija tarkastelee sekä selkeästi sanottua että rivien välistä lukien. Hän hyödyntää taustatietojaan. Lukija tarkastelee painettua tekstiä itsenäisenä kokonaisuutena.	Samankaltaiset strategiat kuin painetussa. Se, mitä kautta (esim. millaisella sivulla on ollut linkki uudelle sivulle) lukija on verkkosivulle päätenyt, voi kuitenkin vaikuttaa johtopäätösten tekemiseen: jos lähtökohtana on ollut hupisivusto, voivat lukijan johtopäätökset poiketa merkittävästi siitä, jos lähtökohtana on ollut uutissivusto.

Tekijä:

Leino, K. (2018). *Painetut tekstit ja verkkotekstit – yhtäläisyyksiä ja eroja*. LUKILOKI-hanke 2018–2022. Jyväskylän yliopisto.

Lähde:

Leino, K. (2014). The relationship between computer use and reading literacy – Focus on 15-year-old Finnish students in PISA studies. *Koulutuksen tutkimuslaitoksen julkaisu* 30, 51–60.

Ks. myös Kiili, C. & Laurinen, L. (2018). Monilukutaidon mestariksi: Opettaja nettilukemisen ohjaajana, s. 11–13.